

ПЕЈЗАЖНА АРХИТЕКТУРА: О КОНЦЕПТИМА И ПЕРСПЕКТИВИ

др Невена Васиљевић¹

Апстракт

Иако је пејзажна архитектура професија стара готово два века, као уметност траје колико и човеково постојање. Без обзира на дуго постојање, друштвена заједница у Србији, али ни стручна јавност која се бави обликовањем простора, не разуме (или не прихвата) вредности којима се ова струка и наука баве. Да ли је пејзажна архитектура уметност, наука или пракса? Шта је предео тј. пејзаж? На којим размерама се проблем истражује? Ко су пејзажни архитекти и на који начин решавају проблеме савременог друштва? Без претензије да се у овом раду понуде одговори на претходна питања, добар је повод да се у оквиру прегледа развоја инжењерских струка у Србији осврнем на најважније догађаје који су стварали контекст за развој пејзажне архитектуре као модерне науке и професије (о уметности је много изговореног и написаног), како у свету тако и у Србији. То је начин да се осветле вредности ове струке не би ли друштвена, али и стручна јавност постале свесније неопходности њеног постојања. Проблематика је претходно разматрана у широкој компаративној анализи трагова који су оставили најзначајнији пејзажни архитекти, а сагледани су кроз призму научне парадигме. На тај начин су формирана и два владајућа приступа концептуализацији пејзажне архитектуре: традиционалан и савремени – холистички концепт. Као подсећање на актуелне проблеме којима су се у исто време бавили пејзажни архитекти у свету и код нас, као основу за формирање савременог концепта пејзажне архитектуре, у раду ће бити приказани резултати мисли и дела које су оставили четворица кључних протагониста пејзажне архитектуре, професори: Иан Мекхарг (*Ian McHarg*), Карл Штајниц (*Carl Steinitz*), Александар Крстић и Стеван Милинковић. Циљ овог рада је да кроз кључне речи и појмове прикаже савремену концептуализацију пејзажне архитектуре, и да осветли њену перспективу и улогу у решавању проблема животне средине у урбаним, руралним и природним пределима.

Кључне речи: *Европска конвенција о пределу, карактер предела, зелена инфраструктура, урбани џетови, сервис екосистема.*

LANDSCAPE ARCHITECTURE: CONCEPTS AND PERSPECTIVES

Nevena Vasiljević, PhD²

Abstract

Landscape architecture: profession almost two centuries old, it lasts as an art as long as human existence. Regardless of the long existence, the social community in Serbia, and also the professionals that deals with the design of space, do not understand (or accept) the values that this profession and science deal with. Is the Landscape Architecture art, science or practice?

---

¹ Универзитет у Београду, Шумарски факултет, Одсек за пејзажну архитектуру и хортикултуру, Кнеза Вишеслава 1, 11000 Београд, Србија nevena.vasiljevic@sfb.bg.ac.rs

² University of Belgrade, Faculty of Forestry, Department of landscape architecture and horticulture, Kneza Viseslava 1, 11000 Belgrade, Serbia. nevena.vasiljevic@sfb.bg.ac.rs

What is the landscape? What is the spatial scale for investigation? Who are landscape architects and how do they solve the contemporary social problems? Without ambition to offer the answers on all questions in this paper, it is a good opportunity to look at the most influential ideas which created the context for the development of landscape architecture as a modern science and profession (art is widely spoken and written about), both in the world and in Serbia. It is a way to highlight the value of this profession in order to make the social as well as the professional public more aware of the necessity of its existence. The problem was previously discussed in a wide comparative analysis of the traces left by the most significant landscape architects, which were examined through the prism of the scientific paradigm. In this way, two dominant approaches of the landscape architecture conceptualization were created: traditional and contemporary - holistic concept. As a reminder of the current problems at the same time with landscape architects in the world and in our country, as the basis for the development of the modern concept of landscape architecture, the paper will present the results of thoughts and works left by four key protagonists of landscape architecture, professors: Ian Mc Harg, Carl Steinitz, Aleksandar Krstic and Stevan Milinkovic. The aim of this paper is to present modern conceptions of landscape architecture through the key words and terms and to highlight its role in solving environmental problems in urban, rural and natural landscapes.

Key words: *European landscape convention, landscape character, green infrastructure, urban pockets, ecosystem services.*

Увод

Као прилог скупу *О прошлости, садашњости и будућности инжењерства и архитектуре у Србији*, наслов овог рада треба да наговести намеру да се покаже дуго трајање инжењерске струке пејзажне архитектуре: од традиционалног до савременог концепта. О развоју било које струке и науке има смисла говорити једино с позиције доброг познавања контекста у ком се он дешава. Из жеље да проблем приближим стручној јавности, из угла пејзажног архитектуре и планера предела, универзитетског наставника који истражује, мисли и пише у циљу стварања критичке теорије пејзажне архитектуре којом се унапређује пракса, направљен је избор кључних идеја (принципи и појмови) које су обележиле различите периоде развоја науке и струке. Рад је заснован на оригиналном истраживању теоријских парадигми пејзажне архитектуре чији су резултати објављени у различитим радовима аутора, а у овом прегледу су приказане кроз традиционалан и савремени – холистички концепт.

Пејзажна архитектура је професија која се суочава с просторним проблемима на различитим просторним нивоима (размерама) и унутар одређених друштвених захтева. Од приступа дефинисању предмета истраживања, а то је пејзаж тј. предео, од анализе и интерпретације његових карактеристика и успостављеног вредносног система у друштву, зависи и концептуализација теорије али и праксе (*praxis*) пејзажне архитектуре. Размере у којима се она препознаје крећу се од *баште и дворада до националног парка и региона*, а од нивоа истраживања зависи методолошки приступ и технике које се примењују. Широк спектар различитих просторних нивоа, као и различитих знања и вештина, представља концептуални оквир пејзажне архитектуре.

Није једноставно дефинисати пејзажну архитектуру и дати целовит приказ у ком су повезани сви елементи на кохерентан начин. Зато је једноставније говорити о *принципима, кључним речима – појмовима и истраживачким методама* којима се она бави. Са сигурношћу можемо тврдити да не постоји спорење око основних принципа из којих се може дедуковати читав корпус научног сазнања о пејзажној архитектури. Основни принцип о ком се може говорити и као теоријском аксиому је *дизајн у складу*

(равнотежи) с природом који је у свом делу *Design with nature* [1] аргументовао Иан Мекхрэг (*Ian McHarg*) (1920-2001). Други принцип говори да се *просторни концепт креће у различитим размерама* што је теоријска и практична максима професора Карл Штајница (*Carl Steinitz*) [2], а проверена је у његовој дугогодишњој академској пракси. Истраживачки приступ у пејзажној архитектури представља *комбинацију еколошких и естетских сазнајних аспекта у ком се првенствено поштује дух места (genius loci)* [3, 5]. Акцент је на предеоно-еколошком проучавању природних и друштвених интеракција у хетерогеним и динамичним системима на различитим предеоним нивоима. У исто време, савремени истраживачки приступ подразумева и стимулише учешће грађана (становништва) у примени традиционалних метода коришћења и обликовања резилијентних предела.

Проучавања у пејзажној архитектури су, углавном, вођена хеуристичким оквиром приказивања различитих метода и приступа, а кретала су се од традиционалног („заштитарског“) до савременог холистичког приступа у проналажењу сазнања која су кроз време обликовала процес дизајна на различитим размерама [3].

У Србији се пејзажна архитектура развијала упоредо и под утицајем покрета који су се појављивали у свету. Посебно место у еволуцији струке и науке заузимају професори Александар Крстић (1902-1980) и Стеван Милинковић (1926-1992) чији су радови настајали у окриљу београдске школе пејзажне архитектуре. То су она визионарска дела која су, у односу на период у ком су настајала, померала границе владајућег мишљења, а временом су остала заборављена. Ово је прилика да се у оквирима савременог контекста подсетимо на актуелност тих дела, као и на вредност струке и науке пејзажне архитектуре која је данас преко потребна друштвеној заједници.

У раду ће бити приказани проблемски постављени концепти којима се у домену пејзажне архитектуре као струке, али и науке, одговара на потребе друштва и решавају се проблеми и појаве у пределима, како у свету тако и у Србији. Традиционалне вредности природности и дивљине су еволуирале у карактер (идентитет) предела, а предеоно – еколошки принципи су интегрисани с принципима естетике предела као целине. Као одговор на климатске промене, примена принципа конективности, протока материје и енергије као крунског принципа предеоне екологије, добила је своју интерпретацију у зеленој инфраструктури као савременом моделу просторног развоја урбаних предела. Рад је писан с дубоким уверењем да ће овакав начин упознавања стручне јавности с вредностима предела и друштвеном улогом пејзажно архитектонске професије, допринети бољем разумевању света у ком живимо.

О традиционалном концепту пејзажне архитектуре и заштити предела

Иницијацију теоријских концепата пејзажне архитектуре налазимо на крају XIX века у радовима теоретичара и филозофа који су били оснивачи покрета конзервације предела и заштите природе у Америци, Џона Мура (*John Muir*) и Хенри Дејвид Тороа (*Henry David Thoreau*). Забринутост друштва за квалитет простора, у ком су градови почели да „колонизују“ природне пределе, резултовала је потребом за *разумевањем унутрашњих карактеристика предела*. То је било време успостављања система вредности. Природност и дивљина су промовисане као вредности предела а пејзажни архитекти су учествовали у њиховој процени и заштити на просторима првих националних паркова (*Yosemite National Park 1891; Bronx River Park 1907*). Овим догађајима је претходила реализација пројеката Централ парка у Њујорку (1858) и Система плавих и зелених простора „*Emerald Necklace*“ у Бостону (1880). Њихов пројектант Фредерик Ло Олмстед (*Frederic Law Olmsted*), први пејзажни архитекта, указао је на неопходност постојања

елемената природе у урбаним пределима. Принципи дизајна су били имитација принципа структуре, функционисања, промене и естетике природних предела (сложеност и висок ниво координисаног реда), који су усклађивани с основним друштвеним и социјалним потребама становника и корисника простора. Успостављање кохерентне мреже плаво-зелених простора у структури града Бостона представља наговештај потребе за данас познатим концептом зелене инфраструктуре као моделом развоја урбаних предела.

Традиционални концепт пејзажне архитектуре је оптерећен предзнаком заштите. И данас је он присутан у професији тамо где се предео концептуализује као природна или културна вредност, природна или културна баштина. У урбаним пределима, као елементи структуре, зелени простори су предмет истраживања и област деловања пејзажних архитеката. Дизајн (пројектовања) и планирање у традиционалном концепту су ништа више од „уклапања елемената природе“ у различита унапред дефинисана коришћења, у односу на човекове потребе, али без претходне свеобухватне анализе и разумевања сложености односа (еколошки – природни и друштвени) између елемената предела као сложеног система. Оваквим приступом и концептуализацијом предела пејзажна архитектура, као наука и струка, није могла да одговори на последице глобализације.

О савременом концепту пејзажне архитектуре и карактеру предела

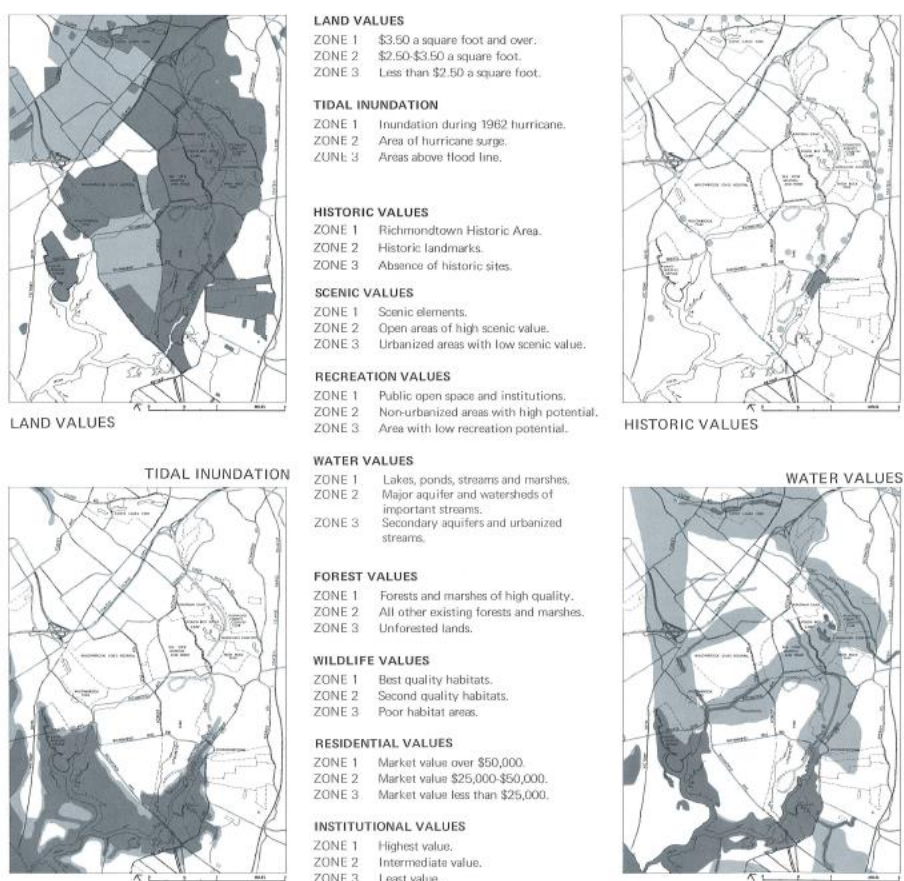
Савремено друштво се сучељава с последицама комплексног и универзалног процеса глобализације који хомогенизује (унифицира) простор. Нестаје *карактер предела*. Регионалне разлике су све слабије видљиве и постало је тешко пронаћи карактеристичан израз културних разлика у простору. Трансформација, нестајање и мутације облика живљења и опстајања у простору, деградација и губљење препознатљивог карактера предела, као једног од носилаца културног идентитета људи који га настањују, дело су данашњег друштва.

У исто време, сусрећемо се с све бројнијом урбаном популацијом која често стихијски насељава градове и мења структуру и форму урбаних предела. Према прогнозама УН Хабитата, проценат урбане популације ће до 2050. године достићи 70%, а занимљива је и појава просторне експанзије која је четири пута већа од популационе. Елементи природе у структури урбаних предела бивају замењени физички изграђеним просторима што доводи до смањеног степена порозности земљишта и губљења *конективности* тј. смањеног протока материје и енергије у урбаном екосистему. Тако настају структурно хомогени и функционално дезинтегрисани градови где је животна средина прекомерно оптерећена. *Капацитет* и *осетљивост* урбаних предела се изражава индикаторима стања: *запечаћено земљиште (soil sealing)* и *топлотно острво (urban heat island)*.

Као одговор на савремене проблеме, у Фиренци (Италија) 2000. године, донесена је Европска конвенција о пределу (*European Landscape Convention, 2000*) која је добила и своју интернационалну димензију (*International Landscape Convention*). У овом документу је предео *холистички* концептуализован и „означава одређено подручје, онако како га људи виде и доживе, чији је карактер резултат деловања и интеракције природних и/или људских фактора [8: Члан 1а: Дефиниције). Посебна комбинација геологије, геоморфологије, вегетације, начина коришћења земљишта, шеме поља и насеља, ствара различите *предеоне обрасце* у пределу, дајући му посебан идентитет, тј. карактер. *Карактер предела*, као нова вредност, представља интегрисану - холистичку интерпретацију физичког, еколошког и културног обрасца предела. Коначно, он представља је артефакт његовог карактера који за локално становништво има вредност

културног идентитета чије очување постаје заједнички (јавни) интерес и јавно добро [3]. Проблемски постављен концепт очувања, унапређења и стварања новог карактера предела, као интегрисане вредности предела, захтева специфичан истраживачки приступ и модел.

Анализа и интерпретација карактера предела тј. предеоног обрасца, разумевање унутрашњих карактеристика предела је модел истраживања Иана Мекхарга [1] којим је школи пејзажне архитектуре осигуран научни предзнак. Потреба да се сагледа и разуме унутрашње функционисање предела захтевала је да се, у исто време, сагледа проблематика структуре, процеса и локације предела. Под структуром се подразумева композиција биотичких и абиотичких елемената у природном и антропогеном окружењу, као и функционална веза између елемената као што су: клима, рељеф, земљиште, флора и фауна, изграђена средина. Процеси подразумевају кретање енергије, материје и организама (и човека) у пределу, а локација говори о просторној дистрибуцији елемената и процеса у пределу у односу на специфичну климу и рељеф [3]. Анализа структуре предела кроз слојеве и креирање тематских мапа које су ручно рађене, а затим комбиноване, слој по слој, данас је позната као *метод преклапања карата (layer-cake method)*. Резултат ових анализа су различите вредности карактера предела (Сл.1). Захваљујући компјутерској технологији и географском информационом систему (ГИС), данас је овај метод развијен и у комерцијалне сврхе³.

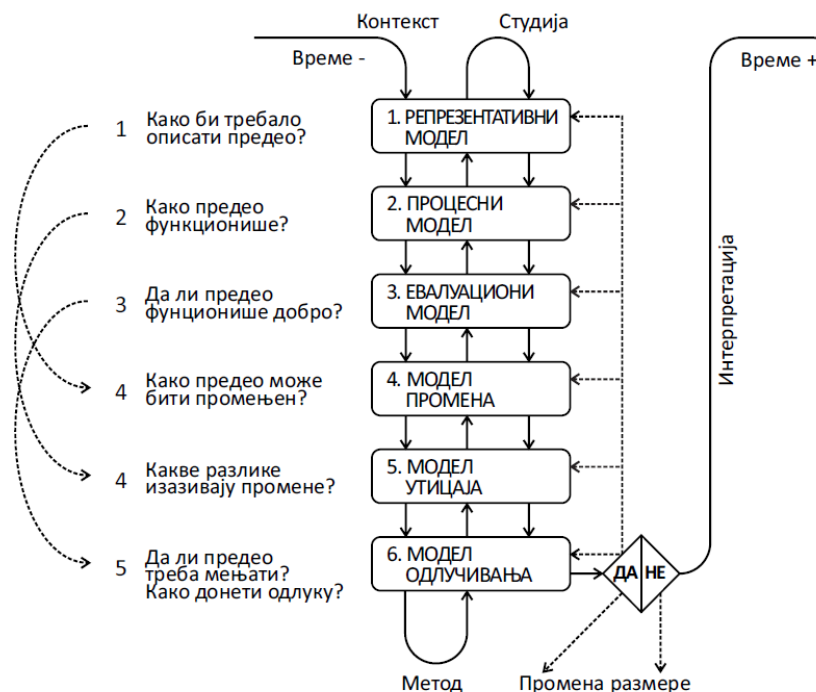

Слика 1. Мекхаргов “layer-cake” модел у ком се појединачне анализе комбинују и утврђују се вредности карактера предела ([1]: 38)

³ Џек Дангермонд (*Jack Dangermond*), харвадски студент и пејзажни архитект, основач је и власник ESRI компаније која је највећа и најутицајнија у области креирања и дистрибуције компјутерских програма који примењују Мекхаргов *layer-cake* метод.

Проблемски постављени концепт пејзажне архитектуре који треба да изађе у сусрет нестајању карактера предела на различитим просторним нивоима, али у исто време и да креира нове вредности, професор Штајниц [5] решава цикличним моделом (Сл. 2). За сваки од шест модела у низу, креиране су различите методе да би се добио одговор на постављено питање. Флексибилност оквира је важна. Сваки корак се може поновити и процес се може покренути толико пута колико је потребно да би се добио коначни резултат. Репрезентативни, процесни и евалуациони модели су засновани на Мекхарговој предеоно-еколошкој интерпретацији структуре, функционисања, односно динамике предела. А у оквиру модела промена, утицаја и одлучивања се, поред предеоно еколошких знања професионалаца, очекује и учешће заинтересованих корисника простора [3].

Холистичка концептуализација предела и вредност карактера предела, као научна метафора теоријског концепта пејзажне архитектуре, захтевала је одговарајући дијалог с савременом технологијом који је реализован у оквирима географског информационог система и пратећих данас веома софистицираних просторних анализа.

Слика 2. Штајницов модел планирања и пројектовања у пејзажној архитектури [4]

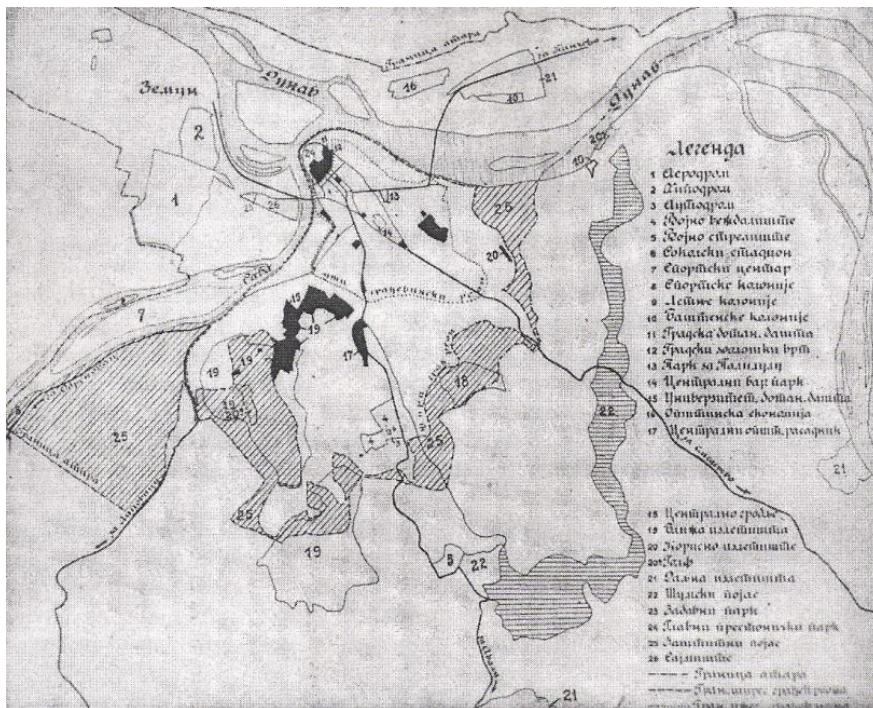
О проблему нестајања карактера предела је средином XX века је говорио и писао Александар Крстић (1902-1980), инжењер вртне архитектуре. У уводу своје књиге *Уређење предела и парк шума*⁴, аутор холистички концептуализује предео и заступа став да је заштита природних лепота и уређење елемената природе у граду само део мозаика и домена пејзажне архитектуре. Он уочава феномен губљења *идентитета* предела, нарочито у рубној зони града⁵, али се не задржава само на дијагностиковању проблема,

⁴ Књига „Уређење предела и парк шума“ објављена је 1951. године, две године након званичне употребе термина „планирање предела“ на Конгресу Интернационалне организације за конзервацију (IUCN, *International Union for Conservation of Nature and Natural Resources*, Lake Success, 1949) [3].

⁵ „Уместо Хауардових вртних градова и Шреберових баштенских колонија, дуж саобраћајница и на рубу градова, Србијом владају насеља “јатаган-малског“ типа и што је већи град, то је већа деурбанизација која је давно прекорачила границе града а [...] море камена, цигле, бетона и асфалта се разлио из

узрока и последица њиховог настајања, већ нуди и планерско-уређивачке мере, указујући на потребу за променом тренда у традицији управљања простором. Крстић сугерише да „водоградња, шумарство, пољопривреда, изградња саобраћајница и насеља престају да буду само технике и постају уметност, градећи своје творевине као нове делове једне исте целине - *културног предела*⁶. У свом раду, аутор промовише два главна принципа којима треба подредити све интервенције у пределу: *умереност* и *развијање доминирајућег обележја (карактера предела)* [3].

Овакви ставови су артикулисани у времену које је мењало пределе замајцем урбанизације и индустријализације, на сличан начин као што глобализација данас чини. Истина, процес је био спорији, али и не толико да би се превидела потреба за свеобухватним посматрањем предела на целој територији, где они обични, свакодневни предели имају исто тако важну улогу у животу „обичних“ људи, који се са њима поистовећују градећи свој културни идентитет. Зато је *очување и унапређење карактера предела*, као доминирајућег обележја, императив уређивања предела о ком говори Крстић [6]. Писао је о потреби планирања предела, као домену професије пејзажне архитектуре, у чијем домену је неопходно остварити вертикалне везе: од регионалног планирања, преко законодавства, до реализације на нивоу урбанистичких планова и пројеката. Поред многих пројеката и публикација које је за собом оставио, за концепт савремене концептуализације пејзажне архитектуре је вредан његов планерски поглед на зелени појас урбаног предела Београда (Сл.3.)

Слика 3. Крстићев предлог плана зеленог појаса Београда из 1937. (Заборањени инжењери Србије, монографија у штампи)

градских средишта далеко и широко до предела и постепено гута поља, ливаде, гајеве и шуме. На функционалну зависност града и околине нико није мислио“ [6: 60].

⁶ Мере које предлаже Крстић (1951), данас су објашњење у предеоној екологији као неопходне у санацији система веза у пределу где „острвца грмља и дрвећа“ представљају „stepping stone“ („rest stop“) који омогућавају несметано функционисање предела.

Док се Крстићев професионални опус највећим делом задржава у инжењерском - пројектантском домену професије пејзажне архитектуре, професор планирања предела на Катедри за планирање и пројектовање у пејзажној архитектури Шумарског факултета Универзитета у Београду, Стеван Милинковић (1926-1992), први пут планирање предела ставља у контекст регионалног планирања. На почетку расправе о *Значају и месту плана предела у просторном планирању*, Милинковић говорио о различитим ставовима стручне јавности. „Често се наглашава да је план предела саставни део регионалног планирања или да то треба да буде, али нису ретка ни мишљења да је оно непотребно јер регионално планирање већ самом својом методологијом обухвата проблематику предела у довољној мери за доношење закључака важних за општи развој“ [7].

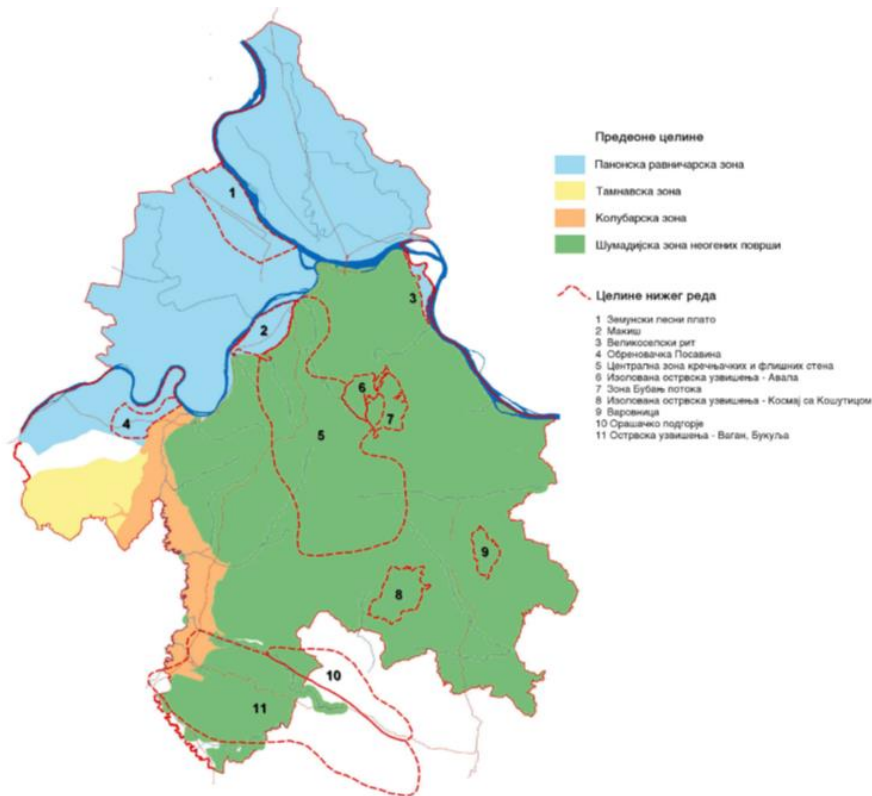
Када се превазилазило технократско планирање и напуштало такозвано урбанистичко планирање градова, да би се полако прешло на планско решавање развоја региона или делова региона како би се довеле у склад потребе друштва и потенцијал природних структура, тражило се и место за афирмацију планирања предела у складу с трендовима у свету. Милинковић предлаже *Оквирни план предела*, чији садржај треба да буде: анализа и дијагноза предела, вредновање предела као и програм и план активности који ће уследити кроз израду регионалних планова. Суштина је да израда овог плана претходи дефинисању циљева за регионално планирање. Милинковић своју борбу за друштвено разумевање планирања предела завршава констатацијом: „Схватање да план предела није потребан, и да се све може добити у регионалном плану, представља застарела схватања која се свакодневно демантују као пример партикуларистичког или технократског приступа решавању једне целинске проблематике“ [7:20]. Очигледно је да окружење у ком је Милинковић живео и радио није имало много слуха за његове покушаје да своја знања и искуства из хановерске школе планирања предела примени у Србији⁷.

Ипак, трагом афирмативне оцене Просторног плана града Београда (1981) који је израђен у Заводу за планирање развоја града Београда, дошли смо до сазнања да је један од руководилаца плана био је и професор Стеван Милинковић. У трагању за оптималним моделом, Милинковић је применио владајућу теорију планирања предела тог времена: дефинисао је циљеве заштите, али је и променио границе предела. Београдски предео, метрополитенско подручје, препознао је у проширеним регионалним границама, поделио га на четири предеоне целине издвајајући у свакој од њих карактеристичне елементе. Критеријуми за поделу су били из хоролошког домена, али само постојање потребе да се територија подели на предеоне целине и подцелине, које се издвајају по карактеристичним, тј. типичним вредностима, говори о планирању које треба ускладити с карактером предела, његовим капацитетом и осетљивошћу (Сл. 4). Планирањем мреже насеља и другим решењима, у овом плану је предвиђена заштита предела и спречавање ширења конурбације на шире метрополитенско подручје. Планом је не само наговештен, већ је методом израде, садржајем и одабиром циљева постављен стратешки концепт еколошког модела развоја града на ужој и широкој градској територији. То је био начин да се претходним дефинисањем карактера предела обезбеди његово очување на регионалном и локалном нивоу, а то је данас императив делања у савременом концепту пејзажне архитектуре [3]. И нема бољег епилога претходном излагању концепта од Гетеове максиме: *О свему што је паметно људи су некада већ мислили; треба само покушати да о томе промислимо још једанпут.*

---

⁷ Овај рад, који је објављен у љубљанском часопису *Пејсаж и простор*, осветлио је једно време, један део културног и друштвеног мозаика, које је прихватало или одбијало револуционарне идеје.

Слика 4. Карта поделе београдског подручја на предеоне целине (Извор: Просторни план Београда, 1981; [3: 107])

Уместо закључка: Перспективе пејзажне архитектуре у Србији

Европска конвенција о прелима се у научној и стручној литератури често назива манифестом професије пејзажне архитектуре. Законом о потврђивању Европске конвенције о пределу [8], Република Србија се обавезала да ће „креирати предеону политику којом се успоставља заштита, управљање и планирање предела као и интеграција предела у политике просторног (регионалног) и урбанистичког планирања, и у културне, пољопривредне, социјалне, економске и политике животне средине, као и у све остале политике које могу да имају посредан или непосредан утицај на предео“. Створена је атмосфера да се са традиционалне пређе на холистичку концептуализацију предела у изради Просторног плана Републике Србије 2020. Предеона политика (кључне речи, појмови и темини) којом је усклађивана савремена концептуализација пејзажне архитектуре с просторним и урбанистичким планирањем у Србији, садржана је у поглављу *Заштита и уређење предела* [9]. Просторним концептом су обухваћени сви предели, било да су *културни предели* (урбани и рурални предели) или *природни*; планерским принципима су интегрисани *принципи предеоне екологије* (нпр. умрежавање) и *естетике предела* као целине; а планским решењима је предвиђено *очување и унапређење карактеристичне структуре и слике предела* кроз очување *карактера предела - предеонog обрасца* заснованог на коришћењу земљишта, односу изграђеног и отвореног простора и карактеру изграђивања [9].

Ако конвенције разумемо као договор о модалитетима и правилима понашања, онда проблематику примене Европске конвенције о пределу и реализацију планских решења из ППРС 2020 треба прихватити као отворену перспективу за развој науке и струке пејзажне архитектуре. Пејзажни архитекти, научници и стручњаци, треба да преузму одговорност за њену примену. Активност треба усмерити у три правца: а) истраживање

методологије израде просторних и урбанистичких планова и пројеката, као и пејзажно - архитектонских пројеката; б) унапређење образовања садашњих, а посебно будућих пејзажних архитеката и ц) преусмеравање научно-стручних истраживања за потребе примене Европске конвенције о пределу [3].

Кључне идеје у којима се препознаје перспектива професије пејзажне архитектуре реализују се у *студијама о пределима* (примена методе карактеризације и издвајање типова предела на националном, регионалном и локалном нивоу), плановима и пројектима *отворених простора града, зелене инфраструктуре и урбаних џепова*.

На крају, овај пролазак кроз лавиринт идеја, кључних речи и концепата који данас представљају пејзажну архитектуру, као науку и струку, вокација наставника ми пружа привилегију да овај рад окончама омажем „златној генерацији” студената Одсека за пејзажну архитектуру и хортикултуру и њиховом пројекту „Урбани џепови Београда”. Појам *урбани џеп* представља концептуални и просторни потенцијал града који се може развијати у неколико различитих праваца, али увек с императивом очувања духа места. Рециклирани, они постају места на којем се градски становник поново среће са елементима природе у граду и враћа се неким заборављеним осећајима. То су места за одмор, дружење, дечју игру, простор за јавну уметност и акцендовање елемената који су део културне традиције [10]. Међусобно повезани, рециклирани урбани џепови постају део система, мреже *зелене, културне, уметничке инфраструктуре* града. Као део зелене инфраструктуре и функцијом *сервиса екосистема града*, реализовани урбани џепови су најбољи „одговор града” на услове климатских промена, смањујући негативне ефекте топлотних острва и повећавајући степен конективности. Израда пројеката је трансдисциплино постављена уз учешће грађана, локалне самоуправе, општина, стручњака различитих струка и невладиних организација. Као један од модалитета примене Европске конвенције о пределима на локалном нивоу, пројекат је реализован на територији града Београда, на једанаест београдских општина. Данас овај пројекат „живи неким другачијим животом”. Коначно, бићу поласкана ако за следећи јубилеј поводом трајања инжењерске струке у Србији неко од студената *златне генерације студената пејзажне архитектуре*, у свом критичком осврту на претходно време, буде користио и овај преглед појмова и кључних речи, принципа, концепата и перспектива професије пејзажне архитектуре.

Литература

- [1] McNarg I.L. (1969): *Design with Nature*. The National History, Press, New York
- [2] Steinitz C. (2005): *From Project to Global: on Landscape Planning and Scale*, Landscape Review, Vol.9 (2), 117-127.
- [3] Васиљевић Н. (2012): *Планирање предела као инструмент просторног развоја Србије*. Докторска дисертација. Шумарски факултет Универзитета у Београду, Београд.
- [4] Mayer E. (2002): *Situating modern landscape architecture. Theory in Landscape Architecture*, Edit. Simon Swaffield, University of Pennsylvania Press.
- [5] Steinitz C. (2010): *Landscape Architecture into 21st Century-Methods for Digital Techniques*, Peer Reviewed Proceedings Digital Landscape Architecture 2011: Teaching & Learning with Digital Methods & Tools, (Eds. Buhmann, Ervin, Palmer, Tomlin, Pietsch), Anhalt University of Applied Sciences, Germany.
- [6] Krstić A. (1951): *Uređenje predela i park šuma*, Socijalistička poljoprivreda, Beograd.
- [7] Milinković S. (1970): *Značaj i mesto plana predela u prostornom planiranju, Pejzaž + Prostor*, Delo, Ljubljana, 20-22.

- [8] Закон о потврђивању Европске конвенције о пределу ("Сл. Гласник РС Међународни уговори", бр. 4/11)
- [9] Закон о Просторном плану Републике Србије 2010 – 2020, ("Сл. гласник РС", бр. 88/2010)
- [10] Jadžić N. (2011) Uloga javnosti u izradi i implementaciji projekata iz oblasti pejzažne arhitekture na primeru projekta "Urbani džepovi Beograda", diplomski rad, Šumarski fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd